ڕەنگڤەدانا دانوستاندنێن حکومەتا فەرەنسی دگەل سەرکردایەتیا شۆڕەشا جەزائیری د ڕۆژناما خەباتدا (١٩٥٩- ١٩٦١)

نهاد عیسی حمو
بەشی مێژوو، کولیژا پەروەردە- ئاکرێ
زانکۆیا دهۆک
nihadissa5@gmail.com

پ.د. شیرزاد زکریا محمد
بەشی مێژوو، فەکۆلتیا پەروەردە
زانکۆیا زاخۆ
Shirzad1977@gmail.com

کورتی

پشتی دروستبوونا شۆڕشا ١٤ تیرمەها ١٩٥٨ ێ، ڕۆژنامەڤانیا عیراقی ب گشتی گرنگییەکا تایبەت ب کێشا جەزائیری دداں، و بهەمی ڕێکان هەولددان هاریکارییان پێشکێشی شۆڕەشا جەزائیری بکەن. لڤێرێ ڕۆژنامەڤانییا کوردی ژی و بتایبەت ڕۆژناما خەبات -زمانحالێ پارتی دیموکراتی کوردستان-، پشتەڤانییا خو بۆ شۆڕەشا جەزائیری دیارکر، و لسەر لاپەڕێن خو دەنگوباسێن سیاسی و لەشکەرییێن جەزائیرێ ڤەدگوهاستن. ئەڤ ڤەکولینا لبەر دەست هەولدانەکە بۆ دویڤچوونا بابەتێ ڕەنگڤەدانا دانوستاندنان دناڤبەرا بزاڤا ڕزگاریخوازا جەزائیری و حکومەتا داگیرکەرا فەرەنسی د ڕۆژنامێدا، بتایبەت ئەو دانوستاندنە د قوناغێن گەلەک زەحمەتدا دەربازبوون، هەتا جەزائیرێ لدوماهیێ و برێکا وان دانوستاندنان سەربەخوییاخو لسالا ١٩٦٢ ێ بدەستڤەئینان.

پێشەکی

گەلێ کورد ل باشورێ کوردستانێ گرنگییەکا مەزن ب کێشێن مللەتێن دیترێن لژێر دەستهەلاتدارییا داگیرکەران ل جیهانێ ددا، و هەڤخەم بوون دگەل واندا. دڤی واریدا ڕۆژناما خەبات زمانحالێ پارتی دیموکراتی کوردستان، پشتەڤانیا شۆڕەشا جەزائیری دکر، و بەرپەرێن بەرفرەه دابین کربوون بۆ شۆڕەشا جەزائیری، و چاڤدێریا هەمی دەنگوباسێن سیاسییێن شۆڕەشێ دکرن. و ئەڤ ڤەکولینە هاتیە تایبەتکرن ب دویڤچوونا ڕۆژنامێ بۆ بابەتێ دانوستاندنان د پەیوەندییێن بزاڤا رزگاریخوازیا جەزائیری دگەل حکومەتا داگیرکەرا فەرەنسا، و چەوانیا بریڤەچوونا ڤان دانوستاندنان، ئەوێن د چەندین قوناغێن سەخت و دژوار دا دەربازبووین، هەتا ل دوماهیێ گەلێ جەزائیر شیای سەربەخوییا خو بدەستڤەبینیت.

ڤەکۆلین هاتییە دابەشکرن لسەر حەفت تەوەران، و مفا ژ چەندین ژێدەران هاتیە وەرگرتن، ل رێزا پێشیێ ژمارەیێن ڕۆژناما خەبات دهێن، کۆ ب وردی دویڤچوونا پێشهاتێن دانوستاندنان دکرن، هەروەسا مفا ژ چەند ژێدەرێن هاریکار بۆ رونکرنا چەند رویدانێن مێژوویی د ڤێ قوناغێ دا هاتییە وەرگرتن، و هاتینە تومارکرن د لیستا ژێدەران .

پەیڤێن سەرەکی: جەزائیر، فەرەنسا، ڕۆژناما خەبات، دانوستاندن.

دەروازە:

د بەردەوامییا وێ ململانێیا د ناڤبەرا دەولەتێن ئوروپیێن مەزن ل چەرخێ نوزدێ بو داگیرکرنا داگیرگەهان دهاتیە کرن، دەولەتا فەرەنسا ل سالا ١٨٣٠ رابوو بداگیرکرنا وەلاتێ جەزائیر، بمەرەما پاراستنا بەرژەوەندیێن خو، چونکی جەزائیرێ جهەکێ گرنگ وستراتیژی هەبوو، لەورا بریارا داگیرکرنا وێ دا. فەرەنسا گەلەک زورداری وستەم ل گەلێ جەزائیر کر، و جەزائیریا دژایەتیا داگیرکەرا فەرە نسی دکرن ل

چەندین قوناغاندا، هەتا ل ئێکێ چرییا دووێ سالا ١٩٥٤ شۆرەشا جەزائیر هاتە راگەهاند. و پشتی حکومەتا دەمکی یا جەزائیری ل ١٩ ئەیلولا ١٩٥٨ ێ بسەرۆکاتیا فەرحات عەباس[1] ل قاهیرە هاتییە پێکئینانێ، و ژ بەر وێ فشارا شۆرەشگێران لسەر داگیرکەرێن فەرەنسی دکرن، چەندین جاران هەول هاتنە دان کو دانوستاندن بهێنە کرن دناڤبەرا فەرەنسا وشۆرەشگێرێن جەزائیری دا، بۆ چارەسەرکرنا کێشا جەزائیری (بلغیث، ٢٠١٣، ١٩ وبعدها).

بزاڤا رزگاریخوازا کوردی و هەر ژ دەستپێکا شۆرەشا جەزائیری، دویڤچوونا پێشهاتێن وێ دکر، و پشتەڤانیا بەرخودا گەلێ جەزائیر دژی داگیرکاریا فەرەنسی دکر، و ئەڤ چەندە د ئەدەبیاتێن نهێنیێن پارتی دیموکراتی کوردستان ژ بەری شۆرەشا ١٤ تەموزا ١٩٥٨ ێ دا دیار بوو، بۆ نموونە رۆژناما خەباتی کوردستان لسالا ١٩٥٧ ێ پشتەڤانیا خو بۆ ڤێ شۆرەشێ دیارکربوو (جريدة خەباتی کوردستان/ نضال کوردستان ، ايار ١٩٥٧). پشتی دەرکەفتنا رۆژناما خەبات زمانحالێ پارتی دیموکراتی کوردستان ل ٤ نیسان ١٩٥٩، کو پارتی پشتەڤانیا وێ دکر و هژمارێن وێ برێکا بنگەهێن پارتی دگەهشتنە هەمی دەڤەرێن کوردستانێ، ئەڤێ رۆژنامێ بەرگری ژ گەلێ کورد دکر، و پشتەڤانییا گەلێن زولم لێکری و بشێوەیەکێ تایبەت شۆرەشا گەلێ جەزائیر دکر، و ب وردی دیڤچوونا رەوشا سیاسی و لەشکەری ل وی وەلاتی دکر. بۆ زانین (٤٦٢) هژمارە ژ ڤێ رۆژنامێ دەرچوون و ل ٢٨ ئادارا سالا١٩٦١ هاتە گرتن ژلایێ حکومەتا عیراقی ڤە(سليفاني، ٢٠١٣، ٨ وبعدها).

هەژی گۆتنێیە دەمێ حکومەتا عەبدولکەریم قاسمی (١٩٥٨- ١٩٦٣) پاشەکشە کری د بجهئینانا سۆزێن خودا بەرامبەر مافێن نەتەوەیێن گەلێ کورد دا، سەرۆکێ پارتی دیموکراتی کوردستان مەلا مستەفا

بـارزانی (١٩٠٣– ١٩٧٩) ژ بەری دەسـتپێکرنا شۆڕەشـا ١١ ئەیلـولێ ل سالا ١٩٦١ ێ، گەڤ ل حکومەتا عیراقی کرن و گۆت: "ئەگەر حکومەتا عیراقی کێشا کوردی چارەسەر نەکەت، ئەو دێ نەچاربن هەمان وی رێکێ بگرنە بەر ئەوا گەلێ جەزائیری گرتی"، ئارمانجا بارزانی ژ ڤێ گوتنێ ئەو بوو بینیتە بیرا قاسمی کا ئەو چەوا ب مەردینی هاریکاریا شۆڕەشا جەزائیری دکەت، و ژلایەکێ دیترڤە کێشا گەلێ کورد ئەوا وەک یا گەلێ جەزائیری پاشگوهڤە د ئێخیت (بوتانی، ٧ أذار ٢٠٠٥، ٦).

ئێک: سیاسەتا نوی یا دیگولی بەرامبەر کێشا جەزائیری

سیاسەتا فەرەنسی گورانکاری بسەرداهاتن دەمێ سەرۆک شارل دیگول Charles de Gaulle حوکمرانی وەرگرتی (١٩٥٩ـ ١٩٦٩) و کێشا جەزائیری کەفتە د قوناغەکا نویدا. سەرۆک دیگول گەهشتە وێ باوەریێ کو شەڕێ جەزائیر دێ بیتە ئەگەرێ پتر لاوازبوونا هێزا ئابوری و لەشکەریا وەلاتێ وی، و لدوماهیێ ژی هیچ ئەنجامەکێ باش بۆ سەرکەفتنا فەرەنسا ل جەزائیر نابیت، بتایبەت پشتی هەمی رێکێن شەڕی بکارئینـاین، و پشـتەڤانیا ڕایـا گشـتی یـا جیهـانی بـۆ گەلـێ جەزائیر(السامرائي والنجم، ٢٠١٥، ٢٣١؛ سید احمد، ٢٠١٧، ٦٣).

بڤـی ڕەنگـی و ژ ئەنجـامێ تێکچوونـا رەوشـا لەشـکەری یـا دەسـتهەلاتداریا فەرەنسـی ل جەزائیـر، جەنەرال دیگـول ب هێمنـی پاشـگەزبوو ژ هـزرا (جەزائیـر فەرەنسـیی یە)، دەمـێ ل ١٦ ئەیلـولا ١٩٥٩ێ، پرۆژێ خو بۆ چارەسەرکرنا کێشا جەزائیری ڕاگەهاندی، کو شەڕ ئێکسەر بدوماهیک بهێت، و ئاشتی بەرقەراربیت بۆ دەمێ چوار سالان، و پشتی ڤان چوار سالان ریفراندۆمەک بهێتنە ئەنجامدان بۆ گەلێ جەزائیر بۆ دیارکرنا چارەنڤیسێ خو د ئێک ژ ڤان خالان:

أ- جودابوون و هەلبژارتنا جورێ حکومەتێ یێ وان دڤێت.

ب- ئێکگرتن دگەل فەرەنسا، ئانکو وەکهەڤی د هەمی ئەرک و مافان دا دگەل هەمی ئاکنجیێن فەرەنسا.

ج- ئوتونومی لژێر دەستهەلاتداریا ئێکەتیا فەرەنسی (السراي، ٢٠٠٦، ١٩٥، سيد احمد، ٢٠١٧، ٦٤-٦٥).

ژ ئەڤا لسەری دیاردبیت ئەڤ پرۆژە هەمی د بەرژەوەندییا حکومەتا فەرەنسیدا بوو، چونکی ریفراندوم دێ ژ لایێ فەرەنسا داگیرکەر و هاریکاریا لەشکەرێ وێ ڤە هێتە ئەنجامدان (السراى، ٢٠٠٦، ١٩٥).

لدۆر ڤێ پێنگاڤا حکومەتا فەرەنسا، رۆژناما خەبات رابوو ب ڤەگوهاستنا راپورتەکێ کو ژلایێ ئاژانسا (تاس) یا سوڤێتی هاتبوویە بەلاڤکرن، تێدا هاتبوو، سیاسەتا فەرەنسا یا نوی نا گونجت دگەل بوچوونا رایا گشتی یا جیهانی بۆ چارەسەرکرنا کێشا جەزائیری، چونکی دیگولی راگەهاند ئەو دێ بەردەوام بیت ب دژایەتیکرنا بزاڤا رزگاریخوازا جەزائیری، و دێ هەولدەت ژناڤببەت (خەبات/ النضال، ع ٦٢، ٢٣ ايلول ١٩٥٩).

بەلێ سەرەرای ڤان ئاستەنگان حکومەتا دەمکیا جەزائیر پشتی بورینا ١٢ رۆژان و ل ٢٨ ئەیلولێ د بەیانەکێ دا رازیبوونا خو لسەر دەستپێکرنا دانوستاندنان دگەل فەرەنسا راگەهاند، بۆ راوەستاندنا شەری (السراى، ٢٠٠٦، ١٩٥).

رۆژناما خەبات گوتارەکا دیتر بەلاڤکر ب ناڤێ: (نەرازیبوونا رایا گشتی یا فەرەنسی ژ رویدانێن جەزائیرێ) تێدا هاتبوو: رۆژنامێن فەرەنسی نەرازیبوونا خۆ دیارکرینە ژ سیاسەتا وەلاتێ خۆ بەرامبەر جەزائیر، و ژوان رۆژناما لوماتان ((Le Matin) -زمانحالێ حزبا شیوعیا سوڤێتی- دەمێ دیارکری: حکومەتا فرەنسا دبێژیت مە مافێ گەلێ

جەزائیر یێ دایێ بەلێ دبنەرەتدا ئەڤە نە یا راستە، بەلکو سەرکوتکرنا گەلێ جەزائیری یە. ژ لایێ خوڤە رۆژناما لیبراسیون ((Libération) گۆت: دڤێت دویماهیک ب ڤان شەڕان بهێت چونکی روژ ب روژ بارەدوخ خراپتر لێ دهێت (خەبات/ النضال، ع ١٥٦، ٢٨ کانوون الثاني ١٩٦٠).

لدۆر وان پێشهاتێن سیاسی ل جەزائیر و دانوستاندنێن دهاتنە چاڤەرێکرن دگەل فەرەنسا، سەروکێ حکومەتا دەمکیا جەزائیری فەرحات عەباسی نامەیەک بۆ گەلێ جەزائیر هنارت تێدا گوت: یەکرێزیا شۆڕەشێ یا ب هێز کەڤتی پشتی کومبوونا جڤاتا نیشتمانی یا شۆڕەشێ ئەوا ل باژێرێ تەرابلوس ل لیبیا برێڤەبری، کو بۆ هندێ بوو بۆچوونێت وان جیاواز نەبن و ژێک نێزیکبن. و هەروەسا گۆت: فەرەنسا هەوڵددەت دەستهەلاتا خۆ ب هێزێ بسەپینیت ل سەر گەلێ جەزائیر، لێ گەلێ مە خۆ ڕادەست ناکەت و دێ خۆ دەتە کۆشتن پێخەمەت سەربەخۆیا خۆ. وسەبارەت هەلویستێ حکومەتا دەمکی دەربارەی پروژەیێ دیگولی کو کێشا جەزائیر بدوماهیک بهێت ب رێکا دانوستاندنا و گفتوگویێ، عەباسی دیارکر ئەم ڕازینە ل سەر و دژی شەڕینە، بەلێ پێتڤییە گرنتیا مافێ چارەنڤیس و ئازادیا گەلێ جەزائیر بهێتە دیارکرن (خەبات/ النضال، ع ١٥٨، ٣١ کانون الثاني ١٩٦٠).

ڕوینشتڤانێن فەرەنسی ل جەزائیر و بتایبەت یێن لەشکەری بتوندی دژی پرۆژێ سەرۆک دیگولی راوەستیان، و مەندەهوش مان ژ بەر پرۆژی وی، لەورا رابوون ب ئەنجامدانا خوپیشاندانان دژی پرۆژەی. و بمەرەما ژناڤبرنا دەستهەلاتداریا دیگولی بزاڤەکا یاخیبوونێ بسەرکردایەتیا جەنەڕال جاکوب ماسو (Jacob Massu) بو دەمێ شەش رۆژان ٢٦ کانونا دووێ- ٢ شوباتا ١٩٦٠ ێ درستبوو، بەلێ پشتەڤانێن دیگولی شیان ڤێ یاخیبوونێ ژناڤببەن. بەلێ دگەل ڤێ چەندێ ژی

دیگولی رێک دایە سەرۆک وەزیرێن خو میشال دوبریە (Michel Debré) داخویاییێن دژوار سەبارەت سیاسەتا حکومەتا خو ل جەزائیر بدەت، بۆ نموونە دەمێ گوتی: "ڕیفراندومێ چ ئەنجام هەبن، فەرەنسا رازینابیت هێزێن خو یێن لەشکەری ژ جەزائیر ڤەکێشیت". لەورا دەمێ دیگولی سەرەدانا جەزائیر کری ل٩ کانونا ئێکێ ١٩٦٠ نیشتیمانپەروەرێن جەزائیری دژی ڤێ سەرەدانێ راوەستیان، و ژلایێ خوڤە ڕوینشتڤانێن فەرەنسی ل جەزائیر هێرشکرنە جەزائیریان و چەندین کوشتی و بریندار کەفتن (السامرائي و النجم، ٢٠١٥، ٢٣١).

ناڤەندێن سیاسی و رەوشەنبیری ل فەرەنسا گڤاشتن لسەر حکومەتا خو دکرن بۆ دەستپێکرنا دانوستاندنان دگەل نوینەرێن گەلێ جەزائیر، دڤی واری دا جڤاتا ئاشتیێ یا نەتەوەیێ فەرەنسی داخوازا رێکەکا ئاشتیانە کر دا کێشا جەزائیری بهێتە چارەسەرکرن، و سەبارەت ڤی بابەتی بەیاننامەیەک بۆ سەروکێ فەرەنسا دیگولی هنارت تێدا داخوازکر گەلێ جەزائیری پاشەڕۆژا خۆ دیاربکەن، و ل دویماهیا بەیاننامێ دا هاتبوو: دڤێت گفتوگوییێن ڕاستەوخۆ دناڤبەرا فەرەنسا و شۆڕەشگێرێن جەزائیری بهێنە کرن، چونکی ئەڤ سیاسەتا نوکە د هێتە پەیرەوکرن د بەرژوەندییا وەلاتێ مە دا نینە (خەبات/ النضال، ع ١٦٠، ٢ شباط ١٩٦٠).

هەژی گۆتنێیە گەلەک ژ وان فەرەنسییێن دژایەتیا شەڕی جەزائیرێ دکرن، حکومەتا فەرەنسا کریارێن یاسایی بەرامبەر وان د وەرگرتن، لدۆر ڤێ چەندێ ڕۆژناما خەبات گوتارەک بەلاڤکر، ب ناڤێ (دادگەهکرنا فەرەنسییێن هاریکاریا خەباتا جەزائیر دکەن) تێدا هاتبوو: دادگەهەکا فەرەنسی (٢٣) کەس دادگەه کرن ب تومەتا پشتگیرییا خەباتا جەزائیر، و ئەڤ کەسە ژ هونەرمەندان و دەرهێنەرێن فیلمان و ئەکتەران و قوتابی و دەرچوییێن زانکۆیان پێک دهاتن، و دادگەهێ گۆت: ئەڤە

گرووپەکن پشتەڤانیا لەشکەرێ ڕزگاریخوازێ جەزائیری دکەن، و داخوازا ڕاوستاندنا شەڕی و کۆشتنێ دکەن، و داخوازا ئاشتیێ و سەربەخۆییێ بۆ گەلێ جەزائیر دکەن (خەبات/ النضال، ع ٣٠٥، ٥ ایلول ١٩٦٠).

سەرەرای هەمی گڤاشتنێن حکومەتا فەرەنسا بۆ سزادانا ئەو کەسێن دژایەتیا شەڕی دکرن ل جەزائیر، بەلێ ڕۆژناما خەبات گوتارەک بەلاڤکر، تێدا هاتبوو: گرووپەک ژ فەیلەسوف و هزرڤان و ڕەوشەنبیر و سیاسییێن ئازاد ل فەرەنسا بەیانەک دەرئێخستن، تێدا گۆتبوون: دیگولی دیارکریە کو شەڕێ جەزائیر دێ بەردەوام بیت هەتا نشتیمان پەروەرێن جەزائیر خۆ ڕادەست بکەن. و دبەرامبەر دا بەیانێ گۆت: گەلێ جەزائیر خەباتێ بۆ سەربەخۆیی و ئازادییا خۆ دکەن، و مافێ هاولاتیێ فەرەنسییە ڕەتبکەت چەکی ب هەلبگریت دژی گەلێ جەزائیری. وبەیانێ زێدەتر گۆت: خەباتا گەلێ جەزائیر هەولددەت ب هەمی شیانان شکەستنێ ب سیستەمێ داگیرکەران بینیت، و کێشا وان کێشا ئاشتیێ یە ل هەمی وان جهێن دڤێن ب ئازادی و سەربەخویی بژین وەکی هەمی گەلێن ئازاد(خەبات/ النضال، ع ٣٠٨، ١٨ ایلول ١٩٦٠).

دوو: هەلویستێ جەزایریان ژ هەلبژارتنێن نافخوییێن ٢٩ ئەیارا ١٩٦٠ ێ

ڕۆژناما خەبات هەولددا پەیامێن ڕاستەوخو ژ ڕۆژنامەڤانیا شۆرەشا جەزائیری بگەهینیتە خوینەڤانێن خو، لەورا گوتارەک ل ٢٠ نیسان ١٩٦٠ ئیناتەخوار کو ژ ڕۆژناما موجاهید (المجاهد) زمانحالێ شۆڕەشا جەزائیری وەرگرتبوو ب ناڤونیشانێن (موجاهید پیلانگیریا فەرنسا ل هەلبژارتنان ئاشکراکر) و حکومەتا فەرەنسا دڤیا هەلبژارتنان بۆ جڤاتێ، نافخویی ل ٢٩ ئایار ١٩٦٠ ل جەزائیر ئەنجام بدەت و بۆ ڤێ مەرەمێ هاتە دابەشکرنێ بۆ ١٣ دەڤەرا، و ئارمانجا فەرەنسا ژ ڤان هەلبژارتنان لکاندنا جەزائیر بو ب فەرەنساڤە، و د ڤێ گوتارێدا هاتبوو:

پلانا رێکخستنا هەلبژارتنێن ناڤخویی ل جەزائیر نە بۆ هندێ یە کو جەزائیری نوینەرێن خو دیاربکەن ل حکومەتێ، بەلکی بۆ هندێ یە دا بێژن جەزائیری رازینە ب دەستهەلاتداریا فەرەنسی، بەلێ مللەتێ مە بهیچ رەنگەکی هزرێ د دەست ژ بەردانا ئێک بوستێ ژ ئاخا خو ناکەت(خەبات/ النضال، ع ١٩٩، ٢٠ نیسان ١٩٦٠).

هەروەسا رۆژنامێ گۆتبوو: دیگول و حکومەتا وی پشتا خۆ داینە ئاشتیێ و ئوتونومیێ، و بەرێ وان یێ ل شەرێ داگیرکەریێ یە. و رۆژنامێ دیارکر فرەنسییان بفەرمی هەولداینە جەزائیرێ دابەش بکەن. هەروەسا گوتبوو دەستهەلاتا داگیرکەر هێزێن خۆ ل هەمی بنگەهێن هەلبژارتنان جێگیرکربوون، ئەڤجا جەزائیریان د گوت: هەر کاندیدەک خۆ تێکهەلی سیاسەتا دوژمنی بکەت ئەوی خیانەتێ ل نیشتمانی دکەت، و گەلێ جەزائیر لێ نابوریت. و گۆت: فەرەنسا یا پلانا بەردەوامییا شەڕی و پاراستنا دەستهەلاتا خۆ ددانیت، و یا هەولددەت جەزائیرێ دابەش بکەت بۆ کۆمەلگەهەکا نەتەوەیی و ئایینی، و رێکخستنا هەلبژارتنێن ناڤخۆ ل مەها بهێت بیت، و ئەڤی سیستەمی ل سەر جەزائیر ب سەپینیت (خەبات/ النضال، ع ١٩٩، ٢٠ نیسان ١٩٦٠). هەژی گوتنێ یە رۆژناما (المجاهد) ئەڤ گوتارە د ژمارا خو (٦٥) یێ رۆژا ٤ نیسانا ١٩٦٠ ل لاپەرە (٤) دا بەلاڤ کربوو.

گەلێ جەزائیر ب توندی دژی ڤان کریارێن فەرەنسی ڕاوستیا و حکومەتا جەزائیر یا دەمکی د کۆمبوونا خۆ ئەوا ل تەڕابلس ل ١٨ نیسانا ١٩٦٠ ێ ئەنجام دای بریاردا بایکوتا ئەڤان هەلبژارتنان بهێتە کرن، وگۆت هەرکەسەکێ پشکداریێ تێدا بکەت ئەو دژی گەل و شۆڕەشا جەزائیری یە (خەبات/ النضال، ع ١٩٩، ٢٠ نیسان ١٩٦٠).

لدۆر وان هەلبژارتنێن فەرەنسا بریاردای ل ٢٩ ئەیارا ١٩٦٠ بهێنە ئەنجامدان ل جەزائیر، رادیویا دەنگێ کوماری (صوت الجمهوریە) یا

جەزائـری دیـار کـر ئەو چەنـدا دیگـول دبێژتـێ "هەلبـژارتن" و هـاتیە سەپاندن لسەر گەلێ جەزائیر، دژی حەزا وانە د دیارکرنا چارەنڤیسـێ خـودا، چـونکی ئەڤ هەلبـژارتنە دێ لژێـر دەسـتهەلاتداریا لەشـکەریا داگیـرکەران هێنە ئەنجامدان. و رادیوی گوت: ڕۆژا ٢٩ ئەیـارێ نـابیتە رۆژا هەلبژارتنان ل جەزائیر بەلکی دێ بیت رۆژەک فەرەنسـی ئاهەنگ ب کوشتنا جەزائیریان بگێرن (خەبات/ النضال، ع ٢٢٦، ٢٥ ايار ١٩٦٠).

وەزیـــرێ ڕاگەهانـــدنا جەزائیـــری بەیاننـــامەیەک دەربـــارەی بێسەروبەریا هەلبژارتنێن ل ٢٩ ئایار ١٩٦٠ بهێنە کرن دەرێخست، تێدا هـاتبوو: هنـارتیێ سـڤیل یـێ حکومەتـا فەرەنسـی ئەوێ هـاتیە جەزائیـر، دبێژیت، گەلی خەلکی پشکداربن د ئەڤان هەلبژارتنان دا، ئەوێن دێ لژێر چاڤدێریا لەشکەرێ فەرەنسی برێڤەچن، چونکی بۆ دیارکرنا پاشەڕۆژا هەوەیە!. وەزیرێ جەزائیری گوت، لێ د ڕاستیدا فەرەنسا ئەڤێ چەندێ ب دروستی نابێژیت، بەلکو دڤێت ب ئەڤان هەلبژارتنان شەرعیەتێ بدەتە دەستهەلاتا خۆ ل جەزائیر، لێ ئەم ئەڤان هەلبژارتنان ڕەتدکەین و هەر کەسەکێ پشتەڤانیا وان بکەت خیانەتێ ل ئاخ و نیشتیمانی خو دکەت، چونکی ئەڤ هەلبـژارتنە ساختەنە و ب تنێ بۆ وێ چەندێ نە دیگول پـروژەیێن خـۆ بجهبینیـت ل جەزائیـر، و داخـاز ژ گەلـێ خـو دکەیـن بەشـداری ڤـان هەلبژارتنـان نەکەن؛ چـونکی ئارمانجـا شۆرەشـێ ڕزگارکرنـا وەلاتییە ژ داگیـرکەران (خەبـات/ النضـال، ع ٢٢٨، ٢٧ ايـار ١٩٦٠).

فەرەنسـا بریـارا ئەنجامـدانا هەلبـژارتنێن جڤـاتێن نـاڤخۆیی ل جەزائیرێ دابوو، بەلـێ زۆربەیـا گەلـێ جەزائیـر بریـاردان بایکوتـا ڤـان هەلبژارتنان بکەن. و ژ بەر مەترسییا هێرشکرنا شۆرشگێرێن جەزائیری لسەر بنگەهێن دەنگدانێ، فەرەنسا جهێ ڤان بنگەهـان ب نهێنی هـێلان و ئاشـکرا نەکـرن. و هەلبـژارتن ل ڕۆژێـن ٢٧ - ٢٩ مەهـا ئایـارا ١٩٦٠ ێ

هاتنە کرن. لەشکەر و پولیسێن فەرەنسی چاڤدێریا بنگەهان دکرن، بەلێ نێزیکی نیڤەکا جەزائیریان بایکوتا هەلبژارتنان کرن، ژ بەر کو حکومەتا جەزائیری داخواز کربوو پشکداریێ تێدا نەکەن. ل باژێرێن مەزن رێژەیا بایکوتێ گەهشتە (٧٠٪) و ل هندەک جهان وەکی (وەهران و قسنتینە) نشتیمانپەروەران بایکوتکرن و پشکدارنەبوون (خەبات/ النضال، ع ٢٢٣، ٢ حزیران ١٩٦٠). بڤی رەنگی فەرەنسا نەشیا ئارمانجێن خو د هەلبژارتنان دا بهینیت.

سێ: رازیبوونا حکومەتا دەمکیا جەزائیری لسەر دەستپێکرنا دانوستاندنان

حکومەتا جەزائیری یا دەمکی لرۆژا ٢٠ خزیرانا ١٩٦٠ ێ د بەیانەکێ دا راگەهاند ئەوان بریاردایە سەرۆکێ حکومەتێ فەرحات عەباس سەرۆکاتیا شاندێ وەلاتی خو و بەرەف پاریس بچیت بۆ دانوستاندنێ دگەل سەرۆکێ فەرەنسا دیگولی، بۆ دانانا سنورەکێ بو وی شەرێ دهێتە کرن دناڤبەرا واندا. و دبەیانا حکومەتا جەزائیری دا هاتبوو: دیگولی گۆت، دێ شەری راوستینین و مافێ گەلێ جەزائیری دێ مافێ خو وەرگریت. و ژلایێ خوڤە حکومەتا جەزائیر گۆت دڤێت ریفراندومەکا راستەقینە بهێتە کرن، و بێ گومان دێ گەلێ جەزائیر بریارا خۆ بۆ سەربەخۆبوونێ دەت (خەبات/ النضال، ع ٢٤٥، ٢١ حزیران ١٩٦٠).

لدۆر ڤان پێشهاتان نوینەرێ حکومەتا جەزائیر ل فەرەنسا گۆت، دێ دانوستاندنان د گەل بەرپرسێن فەرەنسی دەست پێکەنە ڤە. و سەرەدانا شاندێ جەزائیری ل وی دەمی یە کو ئاگربەست هاتیە راگەهاندن ل جەزائیر، و دانوستاندن ب نهێنی و بشێوەیەکێ باش برێڤەدچن (خەبات/ النضال، ع ٢٥٠، ٢٨ حزیران ١٩٦٠).

دانوستاندنێن بەراهیێ دناڤبەرا هەردوو لایان دا بدویماهیک هاتن،

و حکومەتا جەزائیر داخوازکر کۆمبوون د ناڤبەرا فەرحات عەباس سەروکێ حکومەتا جەزائیر و دیگولی سەروک کوماری فەرەنسا بهێتە کرن؛ چونکی ئەڤ کومبوونە دێ دانوستاندنان بەرەف پێشبەن. ژلایێ خوڤە حکومەتا فەرەنسا داخوازکر نشتیمان پەروەرێن جەزائیری چالاکیێن خو یێن سەربازی بڕاوستینن ل دەمێ دانوستاندنان دا، هەتا ڕێکەفتنەک بهێتە ئەنجام دان (خەبات/ النضال، ع ٢٥٢، ٣٠ حزیران ١٩٦٠).

پشتی زڤرینا شاندێ جەزائیری ژ پاریس، حکومەتا جەزائریا دەمکی بسەرۆکاتیا فرحات عباس کومبونەک ل رۆژا ٢ تیرمەهێ ١٩٦٠ ێ گرێدا، بۆ گەنگەشەکرنا ئەنجامێن دانوستاندنێن دەستپێکی دگەل فەرەنسا (خەبات/ النضال، ع ٢٥٣، ٣ تموز ١٩٦٠).

ڕۆژناما خەبات گوتارەکا دیتر لدۆر دانوستاندنێن جەزائیریان دگەل فەرەنسیان بەلاڤکر، لژێر ناڤونیشانێن: (دەربارەی کێشا جەزائیری)، تێدا هاتبوو، سەرۆکێ فەرەنسی دیگولی گوتارەک پێشکێشکر تێدا هەلویستێ حکومەتا خو بەرامبەر جەزائیرێ ڕاگەهاند، و گۆت مە ل پێشیێ شەڕ یێ ڕاوستاندنی، و ئارمانجا مە ئاشتی و ئارامی وتەناهییە بۆ جەزائیرێ. و رۆژنامێ دیارکر دیگولی ب ڤان ڕێکان دڤیا جەزائیرێ کونترول بکەت و پاشەڕۆژا وێ ب فەرەنسا ڤە گرێبدەت، و فەرەنسا دانپێدان ب حکومەتا جەزائیر نەکریە، و نەهێلات شاندێ جەزائیری دەمێ سەرەدانا فەرەنسا ل ٢٠ خزیرانا١٩٦٠ کری ب ئازادی ل فەرەنسا بگەڕێت، و کونگرێن ڕۆژنامەڤانی ئەنجامبدەت (خەبات/ النضال، ع ٢٦١، ١٢ تموز ١٩٦٠).

ژ لایەکێ دیترڤە ڕۆژناما خەبات داخویانیێن جێگرێ سەروک وەزیران و وەزیرێ دەرڤە یێ جەزائیر کەریم بلقاسم لدۆر پێشهاتێن دانوستاندنێن حکومەتا وی دگەل فەرەنسا بەلاڤکرن، دەمێ گوتی:

دانوستاندنێن مە دگەل فەرەنسا هاتنە ڕاوستاندن، و تاکە ڕێک بۆ ڕزگاربوونێ ژ فەرەنسا شەڕە، ب ڕێکا لەشکەرێ ڕزگاریخوازێ نشتیمانی یێ جەزائیری کو گەلێ جەزائیر پشتگیریێ لێ دکەت. و هەروەسا گۆت: هزرکرنا فەرەنسا هوکارێ بەردەوامیا شەڕی یە ل جەزائیر؛ چونکی ئەوان نەڤێت کێشا جەزائیر ب ئاشتیانە چارەسەربیت و دەستهەلاتدارێن فەرەنسی دڤیان دانوستاندنان بکەنە ڕادەستکرنا جەزائیریان، لێ گەلێ جەزائیر شەڕەکێ ڕێکخستی ئەنجام دایە دژی داگیرکەرێن فەرەنسی و هاوپەیمانیا (ناتو)، کو بۆ دەمێ شەش سالانە خەباتا جەزائیریان بەردەوامە، و هەر چەندە ڕۆژ بۆ ڕۆژێ شەڕ سەختتردبیت، لێ لەشکەرێ جەزائیری ب هێزتر دکەڤیت. هەروەسا گۆت: شاندەکێ جەزائیری کو ژ هژمارەکا وەزیران پێک دهێت دێ بەرەف نەتەوەیێن ئێکگرتی بڕێکەڤن بۆ چارەسەرکرنا کێشا جەزائیری (خەبات/ النضال، ع ٢٧٠، ٢٥ تموز ١٩٦٠).

لڤی دەمی دا دەولەتێن ئاسیا و ئەفریقیا ل نەتەوەیێن ئێکگرتی شیان سەرکەفتنێ توماربکەن د روینشتنا چاردێ یا نەتەوەیێن ئێکگرتی ئەوا ل ناڤەراستا تیرمەها ١٩٦٠ ێ دا هاتیە ئەنجامدان، دەمێ کێشا جەزائیری کرینە دناڤ ئەجیندایێن کومبونێ دا (السبعاوي، ٢٠١٣، ١٩).

لدەمێ چوونا شاندێ حکومەتا جەزائیری بۆ نەتەوەیێن ئێکگرتی، ئەوان گۆتن: دیگولی ڕەتکر دانوستاندنان د گەل وان بکەت، و شەڕی بدویماهیک بینیت ل جەزائیر کو هێشتا یێ بەردەوامە، و ژ بەر هندێ حکومەتا دەمکی یا جەزائیری بڕیار دا دەست ب هەوەکا دیبلوماسی بکەت ژ پێخەمەت ئەنجامدانا ڕیفراندومێ لژێر چاڤدێریا نەتەوەیێن ئێکگرتی بۆ چارەسەرکرنا کێشا جەزائیری (خەبات/ النضال، ع ٢٩٥، ٢٣ اب ١٩٦٠).

ژلایەکێ دیتر ڤە کەریم بلقاسم جێگرێ سەروک وەزیرێن

جەزائیری، د کونگرەکا ڕۆژنامەڤانی ل باژێرێ قاهیرە گۆت: حکومەتا فەرەنسا نەدڤیا ب ڕێکا دانوستاندنان کێشا جەزائیری چارەسەر ببیت، و بتایبەتی پشتی وان لێدوانێت دویماهیێ یێن دیگولی کو دڤیا ڤێ کێشێ ب ڕێکا چەکی چارەسەربکەت. و گۆت: داخوازێ دکەین نەتەوەیێن ئێکگرتی دەست تێوەردانێن ڕاستەوخۆ بکەت ل ڤێ ئاریشەیێ دا، داکو گەلێ جەزائیری مافێن خو د سەربەخۆیی و ئازادیا خو ب هەلبژێرن، و دڤێت نەتەوەیێن ئێکگرتی بڕیارا ڕیفراندومێ لژێر سەرپەرشتیا خو بدەت بۆ دیارکرنا پاشەڕۆژا جەزائیر (خەبات/ النضال، ع ٣٢١، ٢٥ ایلول ١٩٦٠).

سیاسەتمەدار و نڤیسەرێن کورد گرنگی ددانە ڕوویدانێت کێشا جەزائیری، لڤێرێ ڕۆژناما خەبات گوتارەک ب پێنوسێ روژنامەڤان و سیاسەتمەدارێ کورد حلمی عەلی شەریف[٢] یێ خو دایە نیاسین بناڤەکێ خواستی (ئاسۆ) گوتارەک ب ناڤونیشانێن (کێشا جەزائیری دێ هەر بسەرکەڤیت)، تێدا هاتبوو: چ گومان نینن کو دانپێدانا فەرەنسا ب حکومەتا جەزائیری و ئەنجامدانا دانوستاندنا دگەلدا ل خزیرانا ١٩٦٠ ێ، دهێتە هژمارتن سەرکەفتن بۆ هەمی گەلێ جەزائیرێ، و شکەستن بۆ پروژێ فەرەنسا بۆ لێکدانا جەزائیرێ دفەرەنسادا ب هێزا چەکی وێ شەرێ پیس ئەوێ هاتیە سەپاندن لسەر گەلێ جەزائیری (خەبات/ النضال ، ع ٢٤٦، ٢٢حزیران ١٩٦٠).

نڤیسەری د گوتارا خودا ئاماژە ب گەلەک هوکارێن نافخویی و دەرەکی کرینە کو فەرەنسا پالداینە نەرمیێ د هەلویستێ خو بکەت، ژ وان گەلەک وەزارەتێن فەرەنسی شکەستن ئینا، و دروستبوونا قەیرانێن دارایی و ئابووری ژ ئەنجامێ شۆرەش ا جەزائیری، کو فەرەنسا مەزاختێن خو زێدەکرن د شەڕیدا بۆ هندێ کونترولێ لسەر شۆرەشێ بکەت هەروەسا ئەو بارودوخێ نەخوشێ کو فەرمانگەها باج یا

فەرەنسی تووش ببو، ئەڤان هوکاران هندەک ژ سیاسیێن فەرەنسی پالدان داخوازا راوستاندنا ڤی شەڕی بکەن، چونکی دووماهیکا وێ هەر شکەستن و شەرمزارییە. بەلێ دگەل هندێ ژی گەلەک ژ ڕاستڕەوێن پاشڤە مایی ل فەرەنسا و ئەو کەسێن فەرەنسی یێن ئاکنجی ل جەزائیرێ، دژی پێنگاڤێن حکومەتا فەرەنسی یێن ئاشتیخواز دراوستن (خەبات/ النضال، ع ٢٤٦، ٢٢حزیران ١٩٦٠).

نڤیسەری د گوتارا خودا دیارکر پشتەڤانیا میللەتێن ئاسیا و ئەفریقیا و جیهانێ ب گشتی بۆ گەلێ جەزائیر، کێشا وان ژ ئاستێ نافخویی دەربازکر و بویە کێشەکا نیڤدەولەتی و چەندین جاران د دەستەیا نەتەوەیێن ئێکگرتی دا هاتە بەحسکرن، بڤێ چەندێ فەرەنسا توشی شکەستنێن مەزن بوو ژ لایێن سیاسی و لەشکری. و گوتارێ داخوازکر جەزائیری مفای ژ ناکوکیێن نافخویی ل فەرەنسا دا بکەن، و دژی راستڕەوێن توندڕەو ب راوەستن، و هەمی هەولێن خو بکاربینن بۆ بجهئینانا ئارمانجێن گەلێ جەزائیر د ئازادی و سەربەخویێ دا، و بەرقەراربوونا ئاشتیێ ل جیهانێ (خەبات/ النضال ، ع ٢٤٦، ٢٢حزیران ١٩٦٠).

ل دووماهیا گوتارێ دا هاتبوو: گەلێ مەیێ کورد سلاڤا ل خەباتا گەلێ جەزائیری یێ قەرەمان دکەت، ئەوێ خەباتێ بۆ مافێن خوییێن نەتەوایەتی و دیموکراسی دکەت، وداخازا سەرکەفتنێ بۆ شاندێ حکومەتا جەزائیری دکەت ددانوستاندنان دا دگەل حکومەتا فەرەنسی. و گوتارێ دیارکر سەرکەفتنا گەلێ جەزائیر سەرکەفتنا وانە، و ئەڤ سەرکەفتنە دێ بنە پالدەر بۆ میللەتێ کورد و هەمی میللەتێن خەباتێ بۆ مافێن خو یێن رەوا دکەن و مزگینیا سەرکەفتنێ ددەنە وان (خەبات/ النضال، ع ٢٤٦، ٢٢حزیران ١٩٦٠).

پشتی تێکچوونا دانوستاندنێن حکومەتا فەرەنسی دگەل

شۆڕەشــکێرێن جەزائیــری ل دوماهیــا خزیرانــا ١٩٦٠ ێ ل فەرەنســا، نڤیسەرێ کورد حلمی علی شریف (ئاسو) گوتارەک دیتر نڤیسبوو، تێدا دیارکربوو رێگریکرن ل دان وستاندنان دێ بیتە ئەگەرێ هندێ گەلێ جەزائیرخەباتــا خویــا شــۆڕەش گێــری بەرفرەهتــربکەت، و دیــارکر دانوســتاندن یێن بەرەف رێکا دروست دچن، بەلی جنرال دیگول یێ پاشگەز دبیتەڤە ژبەر فەرەنسیێن توندڕەو ، بەلێ پشتی زانی گەلێ جەزائیــر رازی نــابن لســەر بندەســتیێ و داگیرکــاریێ و ب فروتنــا سەربەخویی و ئازادیا خوو، و لەورا رابوو ب دانانا مەرجێن زەحمەت بـۆ شـاندێ گەلـێ جەزائیـری، دا د دانوسـتاندنان ب راوەسـتن و شـەر دووبـارە دەسـتپێبکەت. و گوتـارێ خویـاکر داگیـرکەر سیاسـەتا خـو نـاگوهورن ئەگەر نەکەڤـنە لژێـر کارتیکرنـا هێـزا چەکـی، و ژبەر ڤـی ئەگەری گەلێ جەزائیری نەچاربوو چەکی ب هەلگریت چونکی وان باش دزانی فەرەنسا سیاسەتا خو ناگهوریت ئەگەر ب هێزا چەکی نەبیت (خەبات/ النضال، ع ٢٥٨، ٨ تموز ١٩٦٠).

ل دووماهیا گوتارێ هاتبوو: "گەلێ کورد کو شارەزایەکا د یا هەیی د خەباتا رزگاریخوازی دا دژی داگیرکەران و دەستهەلاتدارێن رەگەز پەرسـت و تونـدڕەو ، ب رێکـا خەبـات و شۆڕەشـێت خوینـا وی و راپەرینێـت بەردەوام، و دوێ بـاوەری دایە ئەگەر حکومەتـا دیگـولی دانپێدانێ ب مـافێن گەلێ جەزائیری د ئازادی و سـەربەخویێ دانەکەن، دێ باوەریا گەلێ جەزائیریێ شۆڕەش گێر ب دوزا وان یا ڕەوا موکوم تر لێ هێت (خەبات/ النضال، ع ٢٥٨، ٨ تموز ١٩٦٠).

چوار: دەستپێشخەریەکا نوی ژ حکومەتا فەرەنسا

ژ ئەنجامێ تێکچوونـا کـاودانێن ئـابوری ل فەرەنسـا، و زێدەبوونا ئاریشەیێن ناڤخویی و دەرەکی، سەرۆک دیگول نەچاربوو جارەکا دیتر رازیببیــت ب دەســتپێکرنا دانوســتاندنان دگەل نــوینەرێن شۆڕەشــا

جەزائیری (السامرائي و النجم، المصدر السابق، ٢٣٨). و پشتی توندڕەوێن فەرەنسی بزاڤێن خو زێدەتر لێکرین و د گوتن (جەزائیر فەرەنسیە)، سەرۆک دیگولی د داخویانییەکێ دا ل ٤ چریا دووێ ١٩٦٠ێ گۆت : "جەزائیر یا جەزائیریانە"، لەورا توندڕەو ان پتر دژایەتیا وی کرن (سید احمد، ٢٠١٧، ٧٣).

ولدۆر پێشهاتێن سیاسی ل جەزائیر ڕۆژناما خەبات گۆتارەک بەلاڤکر، بناڤونیشانێ: (لێدوانێن دیگولی د درەنگ بوون)، تێدا هاتبوو: دیگولی گۆت مە دانوستاندن دگەل جەزائیریان پێ کرین، و مە دانپێدان یا ب مافێ چارەنڤیسێ وان ل ١٦ ئەیلول ١٩٥٩ کری، لێ هەر ژ دەرکەفتنا ڤێ بڕیارێ چ پێنگاڤ بەرەف پێش نەچووینە. و زێدەتر گۆت: مە ڕێکا ئاشتیێ یا گرتی ل جەزائیر نە یا شەڕی، لێ گەلێ جەزائیر چەک یێ هەلگرتی. د کومینتا گۆتارا ڕۆژناما خەبات دا هاتبوو، پشتی بورینا دوو سالان لسەر دانپێدانا فەرەنسا ب مافێن گەلێ جەزائیر، چەندین پێشنیار هاتنە پێشنیازکرن لێ هەمی د بەرژەوەندیا فەرەنسا دا بوون، و دانوستاندنێن ل مەها حویزەیرانا ١٩٦٠ ژی هاتینە ئەنجامدان شکەستن ئینان، و فەرەنسا ڕێکێن ئاشتیی نەدڤیان، ژ بەر هندێ نیشتیمان پەروەرێن جەزائیر دەست ژ چەکی و خەباتا خۆ بەرنادەن هەتا وەلاتێ خۆ رزگاربکەن ژ داگیرکەران (خەبات/ النضال، ع ٣٦١، ١٥ تشرين الثاني ١٩٦٠).

ڕۆژناما خەبات دەنگوباسەک لدۆر سیاسەتا نوی یا حکومەتا فەرەنسی ل جەزائیر بەلاڤکر، تێدا هاتبوو حکومەتێ د کۆمبوونا خودا ل رۆژا ١٦ چریا دووێ ١٩٦٠ ێ، باسێ بابەتێ ئایندەیێ جەزائیرێ کر، ودیارکر د دەمەکێ گونجای دا ریفراندوم ل فەرەنسا دێ هێتە ئەنجام دانێ. و رۆژنامێ دیارکر لدویڤ ژێدەرێن نێزیک ژ حکومەتا فەرەنسا، سەرۆک دیگول دێ ڕابیت ب دانانا کارگێریەکا نوی بۆ جەزائیر، وەک

دەستپێکەک بۆ ڤەکرنا رێکەکێ بۆ گەلێ جەزائیر بۆ دیارکرنا مافێ چارەنڤیسێ خو(خەبات/ النضال، ع ٣٦٣، ١٧ تشرين الثاني ١٩٦٠).

لدۆر ڤێ بریارا حکومەتا فەرەنسی، حکومەتا دەمکی یا جەزائیر بەیاننامەیەک ل رۆژا ١٨ چریا دووێ بەلاڤکر، تێدا هاتبوو: حکومەتا فەرەنسی راگەهاندییە کو ئەو دێ رابن ب رێکخستنا دەستهەلاتدارییێن خو ل جەزائیر ب رێکا یاسایەکێ (دەستور) کو هاولاتیێن فەرەنسی دەنگی بۆ بدەن ب رێکا ریفراندومێ. حکومەتا جەزائیری دیار کر ئەڤ پێنگاڤە دژی بەرژەوەندیێن گەلێ وانە، و دێ گەلێ جەزائیر پارچە پارچە کەت. و بەیانێ گۆت: سیاسەتا کومارا فەرەنسی یا پێنجێ هەر وەک یا چارێ یە و گەلێ جەزائیر ڤان پیلانان رەتدکەن. و چونکی حکومەتا فەرەنسی دانوستاندنان ڕەتدکەت و هەولددەت دستورەکێ ساختە بسەپینیت ل سەر گەلێ جەزائیر، لەورا لڤێرێ دوبارە داخواز دکەین نەتەوەیێن ئێکگرتی سەرپەرشتیا ڕیفڕاندومەکا گشتی بکەت ل جەزائیر، داکو گەلێ وێ چارەنڤیسێ خو دیار بکەت (خەبات/ النضال، ع ٣٦٦، ٢١ تشرين الثاني ١٩٦٠).

ڕۆژناما خەبات دەنگوباسەک دیتر بەلاڤکر کو حکومەتا فەرەنسا بریار دایە ل نیڤا ئێکێ ژ هەیڤا کانوینا دووێ یا سالا ١٩٦١ ێ ریفراندومێ ل فەرەنسا و جەزائیرێ پێکڤە رێکبێخیت بو دروستکرنا حکومەتا دیگولی ل جەزائیر(خەبات/ النضال، ع ٣٦٨، ٢٤ تشرين الثاني ١٩٦٠).

ژ لایێ خوڤە ڕادیویا دەنگێ کوماری (صوت الجمهورية) یا جەزائیری ئیدانەیا پروژێ دیگولی کر، وگۆت: د چ مێژوویان دا نەهاتیە ڕویدان گەلەک ڕیفڕاندومێ بۆ گەلەکێ دی بکەت و چەوا گەلەکێ دیتر دێ پاشە ڕۆژا ئێکێ دیتر دیار کەت. و گۆت سیاسەتمەدارێن حکومەتا فەرەنسی ژبیرکرینە کو ژ بلی جەزائیریان چ کەسێن دی نەشێن

پاشەڕۆژا وان دیار بکەن، و گەلێ مە ژ بلی سەربەخۆیێ و ئازادیێ ب چ تشتێن دی ڕازی نابیت، و ئەو بهیچ رەنگەکێ رازینابیت بهێتە گرێدانێ ب فەرەنساڤە (خەبات/ النضال، ع ٣٧٦، ٦ کانون الاول ١٩٦٠).

هەروەسا ڕادیویێ ئیدانەیا پلانا داگیرکەریا فەرەنسی کر بۆ دابەشکرنا جەزائیر و گۆت: دیگول هزر دکەت جەزائیرێ دابەش بکەت و حکومەتەکێ ل بیابانا جەزائیری دروست بکەت کو ژ لایێ داگیرکەران ڤە ئەڤ حکومەتە بهێنە برێڤەبرن. و گۆت: ئەردێ بیابانا جەزائیری زەنگینترین ئەردە ژ پترول و کانزایان و ئەڤ ئەردە یێ گەلێ جەزائیرە، و دڤێت ئەڤ سامانە بۆ گەلێ جەزائیر بزڤرپیتەڤە و ژ دەستێ داگیرکەران ڕزگار ببیت. و ل دویماهێ دا گۆت: ئەم هەمی پیلانێن سیاسی و لەشکەری یێن دوژمنان ڕەت دکەین کو دڤێن ئەردێ جەزائیر دابەش بکەن (خەبات/ النضال، ع ٣٧٧، ٧ کانون الاول ١٩٦٠).

پێنج: کارڤەدانێن سەرەدانا سەروکێ فەرەنسا دیگولی بو جەزائیرێ

ڕۆژناما خەبات ب وردی دیڤچوونا کاودانێن جەزائیرێ دکر، لەورا دەمێ سەرۆکێ فەرەنسی دیگولی سەرەدانا جەزائیر ل ٩ کانونا ئێکێ ١٩٦٠ کری، رۆژنامێ ل سەرێ لاپەرێ خو یێ وێ رۆژێ دەنگوباسەک بەلاڤکر، لژێر ناڤونیشانێن: (ڕێکخراوێن ڕاستڕەوییێن توندڕەو ل جەزائیر) تێدا هاتبوو: ڕێکخراوێن ڕاستڕەوێن توندڕەو ل جەزائیر بانگەوازیا مانگرتنێ دکەن ژ بەر سەرەدانا دیگولی بۆ جەزائیر، ئەڤە ژ بەر هندێ یە دا دیگول -لدویڤ هزرا وان- بزانیت جەزائیر هەر دێ مینیت بەشەک ژ فەرەنسا (خەبات/ النضال، ع ٣٧٩، ٩ کانون الاول ١٩٦٠).

و د بەرامبەر ڤێ مانگرتنێ دا ڕۆژناما خەبات پشتی دوو رۆژان، دەنگوباسەک لژێر ناونیشانێن: (گەلێ فەرەنسی داخوازا ئاشتی و ئازادیێ بۆ جەزائیر دخوازن)، تێدا هاتبو: هژمارەکا ڕێکخراو و

سەندیکایێن فەرەنسی بەیانەک دەرئێخستن، تێدا دیارکربوون کو بتنێ ئێک ڕێک دشێت شەڕێ جەزائیر بدویماهیک بینیت ئەو ژی دانوستاندن بهێنە کرن بۆ دیارکرنا مافێ چارەنڤیسێ گەلێ جەزائیر، ئەڤجا داخوازکرن ب زویترین دەم شەڕ بهێتنە ڕاوستاندن، و دانوستاندن د گەل نوینەرێن گەلێ جەزائیر بهێنە کرن، و ڕیفراندوم بهێتە کرن و ئەڤ ئاریشەیە ب ڕێکەکا ئاشتیانە چارەسەر ببیت دویر ژ شەڕی و کوشتنێ چونکی نە د بەرژوەندیا هیچ لایەنەکێ دایە (خەبات/ النضال، ع ٣٨٠، ١١ کانون الاول ١٩٦٠).

هەروەسا ڕۆژناما خەبات دەنگوباسێن خوپیشاندانێن گەلێ جەزائیری ژی بو داخوازیا ئازادی و سەربەخوییا خو بەلاڤکرن، ودیار کر نیشتیمان پەروەرێن جەزائیری ڕژانە لسەر جادەیێن باژێرێن جەزائیر و وەهران و باژێرێن دیتر، و لێکدان دناڤبەرا وان و هێزێن فرەنسی پەیدابووون و چەندین کەس هاتنە کوشتنێ و بریندداربوون (خەبات/ النضال، ع ٣٨١، ١٢ کانون الاول ١٩٦٠). بڤی رەنگی دیاردبیت ڕۆژناما خەبات بووچونێن هەردوو لایەنان دیاردکرن، یێن دژی شۆڕەشا جەزائیری، ولایەنێ دیتر یێن دگەل دیارکرنا مافێ چارەنڤیسیێ بۆ گەلێ جەزائیر و بدوماهیک ئینانا شەڕی و نەخوشیان.

وەزارەتا دەرڤە یا حکومەتا جەزائیری بەیانەک بەلاڤکر دەربارەی خۆپیشاندانێن گەلێ جەزائیر بۆ پشتەڤانیا حکومەتا دەمکی یا جەزائیرێ کو ئەڤە حەفت سالە خەباتێ دکەت بریکا لەشکەرێ ڕزگاریخوازێ جەزائیری. و هەروەسا د ڤێ بەیانێ دا هاتبوو فەرەنسا چەندین جاران یا نەچار بووی پاشەکشێ بکەت، و ل دویماهیا بەیانێ گۆت: گەلێ جەزائیر باوەریا ب خۆ هەی و ب پشتەڤانیا هێزێن دیموکراتی و ڕۆژ بۆ ڕۆژێ خەباتا وان دێ بەرەف پێش چیت دژی داگیرکەرا فەرەنسی، و دێ وەلاتێ خۆ رزگارکەن ژ داگیرکەران (خەبات/ النضال، ع ، ٣٩٥، ٢٨ کانون الاول ١٩٦٠).

شەش: هەلویستێ جەزائیریان ژ ئەنجامدانا ڕیفراندۆمێ

بهەلکەفتا نێزیکبوونا ئەنجامدانا پلانا دیگولی بۆ ریفراندومێ لدۆر ئایندەیێ جەزائیر وەکی د پلانا وی یا ١٦ ئەیلولا ١٩٥٩ ێ دا هاتی، ل ٨ کانوینا دووێ ١٩٦١ ێ (خەبات/ النضال، ع ، ٣٨١، ١٢ کانون الاول ١٩٦٠)، ڕۆژناما خەبات بانگەوازەکا سەرۆکێ حکومەتا دەمکی یا جەزائیر فەرحات عەباس بەلاڤکر، تێدا داخواز ژ هاولاتیێن جەزائیر کر بایکوتا ڕیفراندوما دیگولی بکەن، چونکی هیچ مفایەک تێدا نینە، و عەباسی دیار کر کو سەرکەفتنا گەلێ جەزائیر یا نێزیکبوی (خەبات/ النضال، ع ٤٠٠، ٣ کانون الثاني ١٩٦١).

هەروەسا ڕۆژنامێ گوتارەک بەلاڤکر ب ناڤێ (ڕیفڕاندوما دیگولی ل جەزائیر)، تێدا هاتبوو: هژمارەکا زۆر ژ سەربازان بەشدارن د ڤێ ریفراندومێ دا، و هێزێن دەریایی یێن فەرەنسی بەری چەند ڕۆژان یێن هاتینە هنارتن بۆ جەزائیر و یێن ل باژێرێن مەزن و بتایبەتی (وەهران و جزائیر) هاتینە زێدەکرین، و هەروەسا بۆ چەند دەمژمێران قەدەغەیا هاتن و چوونێ هاتە ڕاگەهاندن ل جەزائیر، هەر چەندە زۆربەیا خەلکێ جەزائیر بریاردایە ڤێ ڕیفڕاندومێ بایکوت بکەن. ژ لایێ خوڤە فەرحات عەباسی سەروکێ حکومەتا دەمکی یا جەزائیری ڕەخنە ل حکومەتا فەرەنسا گرتن، و گۆت: "دیگولی د گۆت ئەڤ ڕیفڕاندومە دێ ب ئازادی و دیموکراتی بریڤەچیت"(خەبات/ النضال، ع ٤٠٢، ٦ کانون الثاني ١٩٦١). لێ د راستی دا ڕیفڕاندوم ب پشکداریا نێزیک (٨٠٠) هزار سەربازان هاتە کرن، کو زۆربەیا وان ل نێزیک بنگەهێن هەلبژارتنان بوون، و کۆشتن هاتە ئەنجام دان بتایبەت ل ڕۆژئاڤایێ جەزائیر(خەبات/ النضال، ع ٤٠٤، ١٠ کانون الثاني ١٩٦١).

ڕۆژناما خەبات گوتارەک ژ ڕۆژناما (مجاهد) یاجەزائیری ڤەگوهاست ب ناڤێ (حکومەتا جەزائیر کۆمەلکوژیێن ڕیفڕاندومێ

ئاشکەرا کرن)، تێدا هاتبوو لەشکەرێ داگیرکەرا فەرەنسی کریارێن خۆ دوو هێندە لێکرن ل سەر گەلێ جەزائیر، و لەشکەرێ فەرەنسی دورپێچ دانا سەر باژێر و گوندان و دەست ب ئەشکەنجەدان و گرتن و کۆشتنا ب کۆمەل و دزینا پارەیان کر، و هندەک جە دورپێچکری بوون ب شەڤ و ڕۆژ، لێ گەلێ جەزائیر ل دەمژمێرێن دویماهیێ ئالایێ خۆ بلندکرن ل بەرامبەر لەشکەرێن توندڕەو یێن فەرەنسی کو ڕابوون ب تەقەکرن ل خەلکی، و هەلیکوپتەران تەقە ل خەلکی کر و ب سەدان جەزائیری هاتنە کۆشتن و بریندار بوون، و جەزائیریان ڕیفڕاندوم ڕەتکرن و دەستهەلاتدارێن فەرەنسی هەولدا بێژن مە تاوان ل جەزائیر ئەنجام نەداینە چونکی بتنێ (٢٥) کەس یێن هاتینە کۆشتن و سەد کەس یێن هاتینە بریندارکرن (خەبات/ النضال، ع ٤٢٣، ٥ شباط ١٩٦١).

سەرەرای ڤان هەمی تاوانان، دەزگەهێ ڕۆژنامەڤانی (فرانس پریس/ France-Presse) ئەنجامێن ڕیفراندومێ بڤی رەنگی بەلاڤکرن: (٧٢,٢٪) پشکداران ب نەخێر دەنگ دان، و ب تنێ (٢٧,٨٪) دەنگ ب بەلێ دابوون، و ل باژێرێ جەزائیر زۆربەیا جەزائیریان پشکداریا ڕیفڕاندوما دیگولی نەکر و ڕەتکرن (خەبات/ النضال، ع ٤٠٥، ١١ کانون الثاني ١٩٦١).

ژلایێ خوڤە، وەزارەتا دەرڤە یا حکومەتا دەمکی یا جەزائیر ڕاگەهاند ئەڤ ڕیفڕاندومە یا ساختەیە، و گۆت: گەلێ جەزائیر بۆ جیهانێ ڕاگەهاند ڕیفڕاندوما دیگولی یا ساختەیە و هیچ بها نینە، و وان دڤێت وەلاتێ وان بهێتە ڕزگارکرن ژ داگیرکەران و ئەو ب خۆ حوکمی ل خۆ بکەن، وزێدەتر گۆت: دەستهەلاتدارێن فەرەنسی ب سەدان کەس کۆشتن د دەمێ ئەنجامدانا ڕیفڕاندومێ دا، و گەلێ مە بایکوت کر ژ بەر کو حکومەتا جەزائیر داخوازکر بوو پشکداریێ نەکەن، هەرچەندە گەلەک خەلک هاتبویە ترساندن، بەلێ خۆپیشاندان دروست بوون ل

زۆربەیا جەزائیر دژی سیاسەتا دیگولی. و ل دویماهیێ دا حکومەتا جەزائیری گۆت دێ خەباتا مە یا لەشکەری بەردەوام بیت هەتا بگەهینە ئارمانجا خۆ کو سەربەخویا تەمامە بۆ جەزائیر(خەبات/ النضال، ع ٤٠٧، ١٣ کانون الثاني ١٩٦١).

حەفت: پێشهاتێن سیاسی ل جەزائیر پشتی ڕیفراندۆمێ

حکومەتا دەمکی یا جەزائیر پشتی ئەنجامدانا چەندین کومبوونان ڕاگەهاند ئەو یا ئامادەیە دانوستاندنێن ئاشتیێ لسەر بنەمایێ ئازادیا گەلێ جەزائر و مافێ وی د دیارکرنا چارەنڤیسێ خودا، دگەل حکومەتا فەرەنسی ئەنجامبدەن (خەبات/ النضال، ع ٤٠٨، ١٧ کانون الثاني ١٩٦١).

و ژ بەر ئەنجامێن ڕیفراندومێ ل جەزائیر، لێک نێزیکبونەک نهێنی دناڤبەرا حکومەتا فەرەنسی و نوینەرێن شۆرەشا جەزائیری دا پەیدابوو، و ڕۆژناما خەبات دەنگوباسەک لدۆر ڤێ چەندێ بەلاڤکر، تێدا هاتبوو دەزگەهێ ڕۆژنامەڤانیێ (ڕویتەرز/ Reuters) دیارکریە کو دبیت پەیوەندیێن نهێنی د ناڤبەرا نوینەرێن جەزائیر و حکومەتا فەرنسی دا هەبن بۆ دانوستاندنێ و گەهشتنا ڕێکەفتنامەیەکێ بۆ چارەسەرکرنا ڤێ کێشێ ب ڕێکەکەکا ئاشتیانە. و د دەنگوباسی دا هاتبوو، دیگولی داخواز ژ حکومەتا خۆ کریە ڤەکۆلینێ د پێشنیارا دویماهیێ یا حکومەتا جەزائیرێ بۆ دانوستاندنێ بکەن، ئەو ژی سەربەخۆیی یە بۆ جەزائیر (خەبات/ النضال، ع ٤١٠، ١٩ کانون الثاني ١٩٦١).

ژ لایێ خوڤە فەرحات عەباسی ڕەتکر هیچ جورە دانوستاندنەک دناڤبەرا وان وحکومەتا فەرەنسی هاتبیتە ئەنجامدان، ودیار کر ئەو هەردەم ئامادەنە بۆ گرتنا ڕێکا ئاشتیێ لێ دڤێت دەستپێشخەریا ئاشتیێ ژ لایێ حکومەتا فەرەنسی بهێتنە وەرگرتن (خەبات/ النضال، ع ٤١٨، ٣٠ کانون الثاني ١٩٦١). دبیت ئەڤ داخویانییە هاتینە دان، چونکی دانوستاندنێن نهێنی ل دەستپێکێ بوون، و دیار نەبوو کا دێ چ ئەنجام

لدویڤدا هێن.

ڕۆژناما خەبات گوتارەک لدۆر پشتەڤانیا جیهانی بۆ شۆڕەشا جەزائیر بەلاڤکر، تێدا هاتبوو: سەرۆکێ حکومەتا دەمکی یا جەزائیر فەرحات عەباس گۆت ئەم کەیف خۆشین چونکی پشتەڤانێن حکومەتا مە ڕۆژ ب ڕۆژ یێ زێدە دبن، و خەباتا مە بۆ سەربەخۆیێ یە، و نوکە (٢١) دەولەتان دانپێدان ب حکومەتا دەمکی یا جەزائیر یێن کرین، و ڕۆژ ب ڕۆژ پتر دانپێدان زێدەتر لێ دهێت، و ئەڤە ئاگەهداری یە بۆ داگیرکاریا فەرەنسی کو سەردەمێ داگیرکەرییێ بەرەف نەمانێ یە، و ئەڤ شەڕێ بەربەڕی و نە دادپەروەر یێ هاتیە سەپاندن ل سەر گەلێ جەزائیر دهێتە رسواکرن. و گۆت گەلێ مە یێ جەزائیری دڤێت ب ئازادی وئاشتی بژیت وەکی هەمی گەلێن دیترێ، جیهانێ (خەبات/ النضال، ع ٤٢٦، ٨ شباط ١٩٦١).

هەروەسا دڤێ هژمارێدا هاتبوو لیژنا ئاشتیا نشتیمانی یا فەرەنسی گۆت: دڤێت کێشا جەزائیر ب ڕێکا دانوستاندنێ بهێتە چارەسەرکرن، و گۆت: نۆکە شەڕ یێ بەردەوامە و حکومەتا فەرەنسی ڕەتکر گرنتیا مافێن گەلێ جەزائیری بکەت کو داخواز کر ب ڕێکەکێ مافێ چارەنڤیس و پاشەڕۆژا خۆ دیاربکەت و ئەڤ ئاریشەیە ب ڕێکا دانوستاندنان دێ هێتە چارەسەرکرن و دڤێت هەر دوو ئالی نەرمیێ دیار بکەت (خەبات/ النضال، ع ٤٢٦، ٨ شباط ١٩٦١).

ل بەردەوامیا دویڤچوونا خو بۆ پێشهاتێن گرێدای ب دانوستاندنێن حکومەتا فەرەنسی دگەل حکومەتا دەمکیا جەزائیر، ڕۆژناما خەبات دەنگوباسەک لدۆر پلانێن حکومەتا فەرەنسی بۆ گرێدانا بیابانا جەزائیر ب فەرەنساڤە بەلاڤکر. و ڕۆژنامێ ئاماژە ب بەیاننامەیەکا حکومەتا دەمکیا جەزائیر ل ٢٦ شوباتا ١٩٦١ ێ دەرێخستی، تێدا هاتبوو: د دەمەکێ دا ڕایا گشتی یا جیهانێ ل هیڤیا دەنگوباسێن دانوستاندنێن

فەرەنسا و جەزائیریانە، ئەم دبینین داخویانیێن بەرپرسێن فەرەنسی داکوکیێ دکەن کو بیابانا جەزائیر پارچەیەکە ژ ئاخا فەرەنسا. و ئەڤ چەندە هیچ ڕاستییەک بۆ نینە، چونکی خەلکێ ڤێ دەڤەرێ هەمی جەزائیری نە، وەکی هەمی دەڤەرێن دیترێن جەزائیر، و پێتڤییە سامانێن ڤێ دەڤەرێ د خزمەتا پێشکەفتنا گەلێ جەزائیر دابن (خەبات/ النضال، ع ٤٤٥، ٢ اذار ١٩٦١).

ڕۆژناما خەبات د دوماهیک هژمارا خو دا ل ٢٨ ئادار ١٩٦١، گوتارەک ب ناڤێ (دانوستاندنێن ئاشتیێ د ناڤبەرا فەرەنسا و جەزائیرێ ل حەفتێ مەها بهێت) بەلاڤکر، تێدا هاتبوو: حکومەتا جەزائیری و حکومەتا فەرەنسی ڕازی بووینە دانوستاندنێن ئاشتیێ ل باژێرێ (ئیڤیان) یێ فەرەنسی بڕێڤەبچن، و شاندێ جەزائیری ب سەرۆکاتیا ئەحمەد فرەنسیس وەزیرێ دارایی یە، و شاندێ فەرەنسی ب سەرۆکاتیا جوکس وەزیرێ کاروبارێن جەزائیری ل حکومەتا فەرەنسی دێ بڕێڤەچن. و حکومەتا جەزائیری ڕاگەهاند کو ئەحمەد فرەنسیس نوینەرێ گەلێ جەزائیریە، و هەر هەولەک بۆ پشکداریکرنا لایەنەکێ دی یێ جەزائیری ب واتایا ڕاوستاندنا دانوستاندنان دهێت. و گوتەبێژێ حکومەتا جەزائیری گۆت: حکومەتا فەرەنسی هەولددەت کو بزاڤا مصالی ئەلحاج[٣] پشکداریێ ل دانوستاندنا بکەت وەک لایەنەکێ جەزائیری، و دیارکر ئەلحاج ژمێژەیە ل باژێرێ پاریس ل ژێر چاڤدێریا پولیسان فەرەنسا دا یە، و نوینەراتیا گەلێ جەزائیر ناکەت (خەبات/ النضال، ع ٤٦٢، ٢٨ ئادار ١٩٦١).

بڤی ڕەنگی دانوستاندنێن فەرەنسا دگەل جەزائیریان پێشڤە چوون هەتا هەردوو لایەن گەهشتینە ڕێککەفتنامەکا ئاشتیێ ل ١٩ ئادارا ١٩٦٢ێ، و بڤی ڕەنگی وەلاتێ جەزائیر سەربەخوییا خو ل ٥ تیرمەها ١٩٦٢ ێ وەرگرت (سید احمد، ٢٠١٧، ص٩١ وبعدها).

هەژی گۆتنێ یە کو سەرکردێ شۆرەشا کوردی و سەرۆکێ پارتی دیموکراتی کوردستان مەلا مستەفا بارزانی، ژ سیاسییێن دەستپێکێ بوون یێن پیروزباهیا سەربەخوییا کۆمارا جەزائیر کرین، و بڤێ هەلکەفتێ نامەیەک پیرۆزباهیێ بناڤێ گەلێ کورد ئاراستەی سەرۆک وەزیرێن جەزائیری یوسف بن خدە کر[٤].

دووماهیک

ڕۆژناما خەبات گرنگیەکا مەزن د دایە کێشا جەزائیری، ولایەنێ دانوساندنان ژ بەر گرنگیا وی جهەکێ تایبەت دناڤ لاپەرێن ڕۆژناما خەبات دا هەبوو، ڕۆژنامێ ب شێوەیەکێ رۆن و ئاشکرا پشتەڤانیا شۆرەشا جەزائیری د زۆرینەیا هژمارێن خودا دکر.

ڕۆژناما خەبات هەولددا سەرنجا هاولاتییێن عیراقێ ب گشتی و یێن کورد بتایبەتی ببەتە لسەر بابەتێ دانوستاندنان د ناڤبەرا جەزائیریان و فەرەنسیان دا، و ڕۆژنامێ ب ووردی دیڤچوونا ڤان دانوستاندنان دکر.

ڕۆژنامێ دگەل پشتەڤانیا خو بۆ کێشا گەلێ جەزائیر، بهەمی شێوەیان لایەنێن خرابێن سیاسەتا فەرەنسی ل جەزائیر ددانە دیارکرن، و هەردەم هێرش دکر لسەر فەرەنسا و هەڤپەیمانێن وێ، ودیار دکر جەزائیری مللەتەک ئاشتیخوازنو حەز دکەن دانوستاندنان ئەنجام بدەن بۆ چارەسەرکرنا کێشا خو، بەلێ فەرەنسی دژی ئاشتیێ نە.

پەراوێز:

[١] . فەرحات عەباس، لسالا ١٨٩٩ لدەڤەرا جیجل ل جەزائیر هاتیە سەردونیای، لسالا ١٩٢٦ بوویە سەرۆکێ ئێکەتیا قوتابیێن جەزائیر، ولسالا ١٩٣١ پشکا دەرمانسازیێ ل زانکۆیێ ل جەزائیر بدوماهیک ئینایە. ئەندامێ بەرەیێ ڕزگاریخوازیێ جەزائیر بوو، و سەرۆکێ ئێکەم حکومەتا دەمکیا جەزائیری بوو لسالا ١٩٥٨ ێ هەتا ڕزگارکرنا جەزائیر لسالا ١٩٦٢ ێ، پاشان بوویە سەرۆکێ ئەنجومەنێ نیشتیمانی ل جەزائیر، بەلێ لسالا ١٩٦٣ ێ دەست ژ کاری بەردا، ولسالا ١٩٨٥ وەغەرا دوماهیێ کر. بۆ پتر پێزانینان، بنێرە، (الكيالي، ١٩٩٤، ٤٩٣- ٤٩٤).

[٢] . ل باژێرێ سلێمانیێ ل سالا ١٩٣١ هاتیە دونیای، ل کولیژا ئەندازیاری ل زانکویا بەغداد هاتە وەرگرتن، بەلێ خواندنا لێ تەمام نەکر ژ بەر چالاکیێن وی یێن سیاسی، پاشان خواندنا خو ل کولیژا یاسا و سیاسەتێ ل زانکو مستەنصەریە ل بەغداد تەمامکر و لسالا ١٩٧٦ ێ ژێ دەرچوو، وەکو ڕۆژنامەڤانەک چالاک پشتی شۆڕەشا ١٤ تیرمەها ١٩٥٨ دیاربوو، و گوشەیەکا تایبەت ل ڕۆژناما خەبات بناڤێ (التعليق السياسي) هەبوو، و بناڤێ خو یێ خواستی (ئاسو) گۆتار بەلاڤ دکرن. بۆ پتر پێزانینان، بنێرە، (شريف، ٢٠٠١، ٧ وپشتی وێ).

[٣] . مصالی ئەلحاج، ئێکە ژ سەرکردێن نیشتیمان پەروەرێن جەزائیری لسالا ١٨٩٨ ژ دایک بویە، داخوازا سەربەخویێ بۆ جەزائیرێ کریە، چەندین پارتێ، سیاسی ل جەزائیر دامەزراندینە، ژ وان (بزاڤا نیشتیمانیا جەزائیری)، چەندین جاران هاتیە گرتن و دویرئێخستن. ناکوکی دناڤبەرا وی و سەرکردێن حکومەتا دەمکیا جەزائیری دا هەبوون. لسالا ١٩٧٤ ێ وەغەرا دوماهیێ کریە. بۆ پتر پێزانینان، بنێرە، (حكيم، كانون الاول ٢٠١٩، ١٩٩ وبعدها).

[٤] . بۆ زانین، سەرەرای وێ پشتەڤانیا گەلێ کورد ل گەلێ جەزائیری دکر، بەلێ سەرۆکێ جەزائیری هەواری بو مەدیەن و وەزیرێ دەرڤە عەبدولعەزیز بو تفلیقە ڕۆلەکێ خراب هەبوون بۆ ژناڤبرنا شۆڕەشا گەلێ کورد (١١ ئەیلولا ١٩٦١) ل ٦ ئاداری ١٩٧٥ ێ، پشتی ڕێکەفتناما جەزائیر دناڤبەرا عیراقێ و ئیرانێ بهاریکاریا جەزائیرێ هاتیە ئیمزاکرن. و ئەڤێ ڕێکەفتنامێ بیرهاتنەکا نەخوش لدەڤ کوردان بجە هێلات. بۆ پتر پێزانینان لدۆر ڤێ ڕێکەفتنامێ، بنێرە، (بارزاني، ٢٠٠٢، ٣٤٣ وبعدها).

ليستا ژێدەران

ئێک : پەرتوک

- البارزاني، مسعود (٢٠٠٢)، البارزاني والحركة التحررية الكردية (ثورة ايلول ١٩٦١- ١٩٧٥) مع ملحق وثائقي، اربيل.
- بلغيث، محمد الأمين (٢٠١٣)، تاريخ الجزائر المعاصر دراسات ووثائق (وثائق جديدة و صور نادرة تنشر لأول مرة)، ط (٤)، الجزائر.
- سليفاني، فرهاد محمد (٢٠١٣)، من وثائق الحزب الديمقراطي الكوردستاني- العراق ٤ نيسان ١٩٥٩- ٢٨ نيسان ١٩٦١، دهوك.
- الكيالي، عبد الوهاب (١٩٩٤)، موسوعة السياسة، بيروت، ج (٥).

دوو: زمانێ کوردی

- شريف، حلمى على (٢٠٠١)، دوو ليكۆلينەوەى سياسى، سلێمانى.

دوو: نامێن دکتورایێ یێن نە بەلاڤکری

- سيد احمد، مقدم (٢٠١٧)، المفاوضات والمفاوضون في تاريخ استقلال الجزائر ١٩٦٠- ١٩٦٢ م، أطروحة دكتوراه غير منشورة، قسم التاريخ، كلية العلوم الإنسانية والإجتماعية/ جامعة جيلالي ليابس- سيدي بلعباس.

سێ: ڤەکولین

- بوتاني، عبدالفتاح علي (٢٠٠٥)، "البارزاني الخالد كان من اوائل القادة الذين هنأوا بإنتصار الثورة الجزائرية"، مجلة الصوت الآخر، ع (٣٨)، اربيل، ٧ آذار.
- السامرائي، احمد محمود علو و النجم (ايلول ٢٠١٥)، شهد حسام سامي، "الموقف المصري من تطورات الثورة الجزائرية ١٩٥٤- ١٩٦٢"، مجلة آداب الفراهيدي، ع (٢٣)، كلية الآداب/ جامعة تكريت، تكريت.
- حكيم، بن الشيخ (٢٠١٩)، "الحركة الوطنية بين تياري المساواة و الاستقلال (الامير خالد ومصالي الحاج أنموذجا"، المجلة المغاربية للدراسات التاريخية والاجتماعية، مج (١٠)، ع (٢)، كانون الاول. متاح على الموقع الالكتروني: https://www.asjp.cerist.dz/en/downArticle/334/11/2/105494.)
_ السراي، صالح جعيول جويعد (ايار ٢٠٠٦)، "الموقف الامريكي من الثورة الجزائرية ١٩٥٤- ١٩٦٢"، مجلة دراسات تاريخية، ع (٢)، كلية التربية للبنات/ جامعة البصرة، البصرة.

_ السبعاوي، فهد عباس سليمان (٢٠١٣)، "موقف سوريا من القضية الجزائرية ١٩٥٤– ١٩٦٢"، مجلة جامعة كركوك/ للدراسات الانسانية، مج (٨)، ع (٢)، كلية التربية/ جامعة كركوك، كركوك. متاح على الموقع الالكتروني:
https://www.iasj.net/iasj/download/8f2ee9bfba80dc28.

چوار : ڕۆژنامە و گوڤار

أ – جريدة خەبات/ النضال، گەلەک ژمارەنە دناڤ ڤەکولینێ دا هاتینە نڤیسین.

ب– جريدة مجاهد، ع (٦٥)، ٤ نيسان ١٩٦٠؛ ع ٧١، ٢٧حزيران ١٩٦٠؛ ع ٧٢، ١١تموز ١٩٦٠.

الملخص

صدى المفاوضات بين الحكومة الفرنسية وقيادة الثورة الجزائرية في جريدة/خةبات/ النضال (١٩٥٩– ١٩٦١)

أولت الصحافة العراقية اهتماما خاصا بالقضية الجزائرية بعد ثورة ١٤ تموز ١٩٥٨، و حاولت تقديم العون للثورة الجزائرية بكل الطرق الممكنة. كما ان الصحافة الكوردية في العراق وبصورة خاصة جريدة (خةبات/ النضال) لسان حال الحزب الديمقراطي الكوردستاني، قدمت دعمها للثورة الجزائرية، و خصصت صفحات عديدة لنشر المواضيع عن تطورات الثورة الجزائرية، وكانت تراقب الأخبار السياسية للثورة، و قد تم تخصيص هذا البحث للدراسة في كيفية تقدم المفاوضات بين الحركة التحررية الجزائرية وحكومة الاحتلال الفرنسي، لا سيما انها مرت بمخاض صعب وعسير، حتى تمكنت الجزائر في النهاية من تحقيق استقلالها.

الكلمات الدالة: (الجزائر، فرنسا، جريدة خةبات، المفاوضات) .

Abstract

The Repercussion of Negotiations Between the French Government and the Leadership of the Algerian Revolution In Khabat newspaper/ Al-Nidhal (struggle) (1959- 1961)

The Iraqi press paid special attention to the Algerian issue after the revolution of July 14, 1958, and tried to provide assistance to the Algerian revolution in all possible ways. The Kurdish press in Iraq, especially the newspaper (Khabat/ Al-Nidhal- struggle), the mouthpiece of the Kurdistan Democratic Party, provided its support for the Algerian revolution. Many pages were devoted to publishing topics on the developments of the Algerian revolution, and it was monitoring the political news of the revolution. This research has been devoted to the study of how the negotiations progressed between the Algerian liberation movement and the French occupation government, especially as it went through a difficult and complicated labor, until Algeria was finally able to achieve its independence.

Key words: Algerian, French, Khabat newspaper, Negotiations.